

UDK 37.015.2(049.3)

Primljeno: 03. 11. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Edina Nikšić Rebihić

RAZUMIJEVANJE PEDAGOGIJE IZ SAME LJUDSKE PRIRODE

(Mujo Slatina¹, *O pedagogiji čovjeka – od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva*, Ilum, Bužim, 2023)

Pedagoški pojmiti čovjeka znači tragati za odgovorom na pitanje *Šta je čovjek?* Pedagoška moć razumijevanja čovjeka jamči adekvatnost odgojnog i obrazovnog pristupa i djelovanja. U tom kontekstu paradigmu promatranja čovjeka kroz ideju nedovršenosti ili manjkavosti ljudske prirode potrebno je mijenjati idejom potencijalnosti. Upravo se autor Mujo Slatina u knjizi *O pedagogiji čovjeka – od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva* suštinskim ljudskim snagama kao potencijom čovjekova bića za učenje i nastajanje, na čemu uspostavlja legitimnost odgoja i obrazovanja.

Knjiga se sastoji od pet dijelova u kojima autor dokazuje svrhu postojanja pedagogije samo u okrilju ideje čovjeka i predstavlja ishodište profesionalnog i privatnog traganja autora za smislom čovjeka kroz pedagoška istraživanja ljudske prirode. Premijerno objavljeni tekstovi, kao i neki koji su uvršteni u knjigu uz djelimične korekcije, na svoj način svjedoče o dugogodišnjoj posvećenosti i znanstvenoj privrženosti izvornoj ideji odgoja i obrazovanja koja je u osnovi an-

¹ Mujo Slatina je umirovljeni profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Magistar je socioloških i doktor pedagoških nauka. Najznačajnija objavljena djela: *Pedagoška recepcija Marksova metoda; Nastavni metod – prilog pedagoškoj moći suđenja; Od individue do ličnosti: Uvođenje u teoriju konfluentnog obrazovanja; Edukometrija: Mjerenje i mjerni instrumenti u odgoju i obrazovanju* i *O pedagogiji čovjeka - od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva*. Profesor Slatina je preminuo u decembru ove godine.

tropološka ideja, ideja čovječanstva. Tako je, prema autoru, neizgrađenost pedagogije njena antropološka neizgrađenost. Na tome tragu, prvi dio knjige *O teoriji antropoloških odgojnih/obrazovnih polja* oprimgjerenje je teorije koju je autor godinama razvijao i afirmirao. U ovom dijelu prikazan je odgojno/obrazovni razvoj čovjeka u tri antropološka polja: individualno – po mjeri ljudske individualnosti, grupno – po mjeri čovjekove društvenosti i kulturalnosti i općeljudsko – po mjeri ljudske vrste, tj. po mjeri ljudske prirode. Svako antropološko odgojno/obrazovno polje čini prostor za slobodno funkcioniranje individualnih životnih snaga, uz promicanje obrazovnih dobara iz područja temeljnih vrednota ljudskog opstojanja: Istine, Pravde, Ljepote, Dobrote i Sve(to)sti. Autor ih označava *trajnim putokazima ljudskog duha* i govori o *petopletu* ili suglasju ovih vrednota u kojem svaka utiče na funkcioniranje druge. Stoga, zanemarivanjem bilo koje vrednote trpi cjelokupna ličnost te može doći do vrijednosne dezorijentacije odgajnika.

Teorija antropoloških odgojno/obrazovnih polja određuje čovjeka kao biće učenja koje svoju egzistencijalnu bit ostvaruje upravo kroz taj proces. Naime, čovjek kao individua upravo prolazi kroz autentičnu i holističku transformaciju u ličnost procesom učenja, zahvaljujući odgojivosti kao prirodnoj mogućnosti ili odgojnom potencijalu i odgojnosti kao mogućnosti humanog razvoja ličnosti.

U drugom dijelu *Iščitavanje pedagogije čovjeka iz ljudske prirode* autor analizira dvije sastavnice ljudske prirode: stalni dio ljudske prirode koji se potvrđuje i promjenjivi dio koji se razvija. Temeljem toga autor prepoznanje učenje kao proces u kojem čovjek „dijelom potvrđuje, a dijelom razvija svoje individualne životne snage” (str. 97). Zato se antropološko učenje poima kao ishod dijalektičkog odnosa ovih sastavnica ljudske prirode. Korištenjem životnih snaga (gledanje, slušanje, mišljenje, htijenje, svijesti, savjesti, snage intelekta i razuma, imaginacije, snage mašte itd.) čovjek uči i biva sposoban za autentične preobražaje. Ljudska priroda ispoljava se kroz potrebe kojima treba pedagoški tretman kultiviranja i razvijanja te specifične antropološke manifestacije: razum, istinoljubivost, svijest, savjest i empatija. Spomenute manifestacije autor vidi kao životne i pokretačke snage koje treba koristiti u življenju Istine, Pravde, Ljepote, Dobrote i Sve(to)sti. Pojašnjava ih na sljedeći način: (1) *razum* je sposobnost rasuđivanja, činjenja i ponašanja, (2) *istinoljubivost* je osnova ljudske prirode, jer bez istine nije moguće humano funkcionirati, a traženje istine je svrha čovjekova života, zatim (3) *svijest* je svevideće oko i unutarnja simbioza uma i srca, koja traga za smislom i svrhom života, (4) *savjest* i (5) *dostojanstvo* su ontološke suštine čovjeka gdje čista savjest čuva ljudsko dostojanstvo i na kraju (6) *empatija* koju je nužno razvijati kod djece još od rane dobi i

kroz empatičku intuiciju i kroz empatičku spoznaju. Posebnu pažnju autor posvećuje ulozi i značaju specifičnih čovjekovih životnih snaga u procesu odgoja i obrazovanja.

Zahtjev ljudske prirode u ranom odgoju autor nastoji oprimirati u trećem dijelu knjige *Ispunjavanje zahtjeva ljudske prirode – ilustracija na ranom odgoju*. Prema stajalištu autora, spontanitet i samoaktivitet su prvi signali koje emituje ljudska priroda, a kojim se otkrivaju: „proncljivost, radoznalost, znatiželja, aktivno odnošenje prema svijetu, kreativnost“ (str. 169). Autor ističe da je nužna pedagoška podrška izvornim aktima ljudske prirode kako ne bi atrofirala manifestacija istih. Nadalje, preporučuje tri najvažnije metode u ranom odgoju: *metoda subsidijacije*, *metodu ugrađivanja uspjeha* i *metodu suprotstavljanja na prihvatljiv način*. Prva metoda opisana je kao slobodni tok osjetilnog unosa u čovjekovu individualiziranu ljudsku prirodu, kojom se upotpunjavana nepopunjeno. Ova metoda je dopuna dijalektičkom odnosu promjenjive i stalne sastavnice ljudske prirode. *Metodu ugrađivanja uspjeha* autor vidi kao poticanje i jačanje odgajaničova samopouzdanja s ciljem otklanjanja slabosti i straha uz sticanje dostojanstva i iskrenosti. *Metoda suprotstavljanja na prihvatljiv način* predstavlja strategiju da se bezvoljna ili opiruća unutrašnjost djeteta privoli odgojnom cilju, pridržavajući se spoznaje o ljudskoj prirodi koja se protivi represiji, prisili i sličnim stegovnim postupcima.

Osluškujući pozive ljudske prirode potrebno je adekvatno odgovoriti antropološkim razumijevanjem čovjeka kao bića učenja, te objasniti antropologiju učenja, koju autor zorno ilustrira u sljedećem poglavlju *Uvođenje u antropologiju učenja*. Pretpostavka antropološkog učenja je spoznajno i slobodno humanističko i kreativno razmišljanje o učenju. Univerzalnost i suština učenja sažeti su u pojmovnom mišljenju. Čovjek nije biće gotovosti i datosti, već biće učenja. Ljudska priroda svakom čovjeku daje *moć učenja*. Učenje autor nedvojbeno određuje kao temeljni i nadređeni pojam u pedagogiji, jer ono predstavlja antropološku kategoriju, odrednicu čovjekova postojanja. Učenje je proces u kojem se čovjek „dijelom potvrđuje, a dijelom razvija svoje suštinske ljudske snage kroz igru izlazećeg/ulazećeg duha ljudske prirode“ (str. 182). Dijalektika izlazećeg duha takva je da se susreće sa sadržajem iz svijeta i nakon ostvarene interakcije s njim vraća onamo odakle je potekao unoseći duh otkrivenog sadržaja. Autor igru izlazećeg/ulazećeg duha ljudske prirode opisuje kroz isprepleteni odnos između impulsa za učenje ugrađenog u ljudsku prirodu, ili kako ga još autor naziva prirodnog pobuđivačkog mehanizma, čovjekovih individualnih životnih snaga i obrazovnih dobara kojima streme ove snage. Na učenje kao sposobnost svakog čovjeka, autor ne gleda samo kao ve-

ličanstveni dar, već kao na sami bitak pedagogije. Nadalje, u ovom poglavlju autor posebnu pažnju poklanja metodi ikre transformacijskom procesu koji određuje kao postupno i postepeno uzdižuće čovjekovo usavršavanje ili unutarnji probražaj individue u ličnost. Transformacijski proces prolazi kroz sva tri antropološka polja, ali i tri modusa učenja: modus znati/činiti, modus živjeti/bititi i modus vrednovati/vjerovati.

Autor kritizira u javnom diskursu uvriježen termin *društvo znanja* u kojem se promovira znanje u mirovanju, te preporučuje sintagmu *učee društvo* koja promovira dinamiku učenje. O učecem društvu piše u posljednjem poglavlju *Čovjek kao biće učenja gradi učee društvo*. Ovdje se ukazuje na osnovne manjkavosti današnje škole koje vidi u kognitivnom modelu nebaziranom na ljudskom prirodi, nepoticanju individualnih snaga itd. Takva slika škole nužno implicira promjene koje autor vidi u poučavanju u *otvorenoj školi programskih razreda*, baziranoj na metodološkim polazištima (antropologija učenja), metodološkim putokazima (teorija antropoloških odgojno-obrazovnih polja), metodološkom pristupu (nauka o čovjeku kao biću učenja) i metodi istraživanja (metoda kretanja od apstraktnom ka realno konkretnom). Ovakvu metodologiju pulsira učee društvo. Pretpostavke poučavanja u otvorenoj školi programskih razreda su: vjera u uspjeh učenika, podrška učenikovim izvornim aktima ljudske prirode, uvid u ono što potiče i ometa proces učenja, razumijevanje učenikovih pogrešaka u procesu učenja, posredovanje nastavnog sadržaja u obrazovno dobro i pedagoško suglasje između onoga što učitelj govori, misli i čini. Samo tako neće si dati za pravo da okrivni učenike, za ono što je on odgovoran.

Umjesto zaključka autor na osebujan način u završnom dijelu *Dvanaest teza o čovjeku kao biću učenja i (ili) o pedagogiji čovjeka* sublimira ključne ideje pedagogije čovjeka koja su zasnovane na izvornoj ideji odgoja i obrazovanja.

Autor ukazuje na nužnost bavljenja ljudskom prirodom i životnim snagama u procesu odgoja i obrazovanja. Iako zvuči paradoksalno, trenutni pristupi (obrazovne politike, prakse u odgojno-obrazovnim institucijama, a na kraju i znanstveni obzori pedagogije) odgoju i obrazovanju, ponajmanje su "čovječni", a ponajviše "sistemske". Ovom knjigom autor nastoji upozoriti na opasnost nepedagoškog mišljenja i djelovanja, te poziva na odgovornost one koji se bave pedagogijom u teorijskom, metodološkom i praktičnom smislu da trebaju „presijecati puteve razmahanoj pedagogiji bez čovjeka” (str. 33), jer jedino takvim pristupom možemo ostvariti izvornu ideju pedagogije, a time i zaštititi čovjeka.

Knjiga je bogata slikama (28) i priložima (40) koji recipijenta potiču na razmišljanje i stavljaju ih u aktivan odnos prema određenim sadržajima prikazanih

fragmenata i primjera. Autor knjigu završava sa indeksom imena i pojmova, što omogućava prohodnije čitanje i vraćanje na sadržaj. Zsigurno knjiga *O pedagogiji čovjeka – od čovjeka kao bića učenja do učećeg društva* pedagoška je riznica ideja koja će čitaoca poticati na razumijevanje pedagogije iz same ljudske prirode. Ova knjiga je obistinjenje autentičnosti kojom autor dokazuje da pripada prominentnim misliocima savremene pedagoške znanosti.

Adresa autorice
Author's address

Edina Nikšić Rebihić
Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
niksic.edina@gmail.com

